

מסורת הש"ס

(א) ג'ר' רל"ש אמר רבי לומר (כ"ו, ג') (ג' יר"ק ורל"ש ר' לוי נר תלמה ור' תלמה נר תלמה) (א) ונלקטו ש"ש ד' אלף לו אל הר המור כי הר המור פלניו הר י"א, (ומגילה כ"ט, ה') (ס' וסופסת' פ"א, ו) וילמה ברב אלפסי וגם כהרל"ש ע"ש"ו, (י) ופ"כ ה"א, (ח) ופי' מדועי' אגדות, (ט) וד"ה מי אחרי ד"ה א"ן, (י) ופי' (ז) וכל זה מתנבל במדעם כדכ' כהרל"ש פ' כ"ו והכ"ה העמוד ערך ירושלם,

הגהות הב"ח

(א) גמ' ע"ה ושא"ל ע"ה יכיל ושא"ל וכול ז"ק ורשע כו' ומחזיר מרש' לנעלו'. כ"ז חתמן יהיב דמי ולא רלו (א) ופי' (ז) וכל זה מתנבל גלית כו' וד"ה גליתו כו' ה"א: (א) ד"ה מד' אמר הר שלא ממנו הוראל' לישראל תורה שנאמר כי מא"ן: (ד) תוב' ד"ה הר כי ה' יראה וד"ה מתחלה היה נקרא כך שלם כדמצי' ומלך דק' מלך שלם ואח"כ נקרא ירושלם:

גליון הש"ס

נמרא כד' שיבקשו עלינו רחמים: ע"ן סוט"ק דף לז ע"כ מוס' ד"ה אלוט':

מוסף רש"י

נשא לבבנו אל כפים: נשא לבבנו חלמ' להקדיש' חלס' הרוק' נתקנו כפי שמלך' מדינו כל ט"ק (א"כ"ה כ' א),

רבינו גרשום

למסבייש מאחרים. דליכא עגמנת נפש עפי ומשוס חשיכותם הם מתביישים מאחרים אכל שאר בני אדם דלא חשידי לא מתביישו בנתינת אחרים וסגי להו בנתינת עצמן: **פאר סתם אפר**. ש"מ במקום תפילין דכתיב כהו (ויחזקאל כד) (בדכ"ט דף י"א). אלו תפילין ומתרגמינן נמי טוטפתך הוין ערך והיכא מניחין תפילין במקום שמוחו של תינוק **רופץ: נלינעא**. נבית הכנסת: גלינו. שיאלנו מכניסתנו: (כ) גלוטיו. תהא מכפרת עלינו: דגלו מצי **כנישטא נצי כנישטא אחריםא**. גלות איכא פרהסיא ליכא: **נפסוה צעווינו**. וידוי: **וולמה מתכסין**. חוגרין שקין. תנינן צירושלמי' שהיו חוגרין שקין ויואלין לבית הקברות ותוקעין בקברות ובעי ליה מינעיא שקין למה וביית הקברות למה ומקיעת שופר למה: **ככהמה**. דמשער כהמה יניחו מנוה' של עו"ס: **עפר סתם**. שאינו אפר מקלה זכירת אפרו של צניייהו עפר: **קברי ענו"ס**. במקום שאין קברי ישראל לבקש רחמים אפי' על עצמן ליכא בן שכן עליו: **מאי הר המוריה וכו'**. אידי דאיירי בפלוגתא דרבי לוי ור"ח תנא נמי הא פלוגתא מאי הר מוריה דלכרסה קרא למקום העקידה הר יראה וכתיב (בראשית כג) **א' אל ארץ המוריה: חד אמר הר שיא' (א) הוראל**. מורה לישראל כי מא"ן תלא מורה (ישעיה ג) יור משפטין ליעקב (דברים ג) ולשכת הגזית שזה עמדו הנציגים המורחים לישראל: **מורא לעובדי כוכבים**. ששומעין גדולת ישראל וירושלים ומתפחדים עליהם שמעתי. ליטנא אחרינא הר המוריה הר סיני מורא לעובדי כוכבים כמתן מורה דכתיב (תהלים ע) ארץ יראה ושקטה: **אע"ג דלאו חסם**. אלא עס הארץ כדמיהה הא ודאי חסם עדיף: **אס יש זקן והוא חסם**. אומר זקן והוא חסם: **אדם של אורס**. בעל קומה שיטמעו ויקצלו דבריו להמריך את הלל: **מאי אומר**. אנשי נינוה דכתיב כחוקה **מפני מי**. הוא אומר דיק' מפני רשע: **אס אין אסת מרחם נו'**. כלומר כסס שאלה אומר לרחם על אלו דכתיב (תהלים קמה) ורחמני על כל מעשיו כן תרחם עלינו: **מריש קורה: צורה**. מגדל: **שיש צידו עצירה**. גול: **ואינו חוזר נו**. לשלם את הגול למה הוא דומה וכו': **נשא לבבנו אל כפים**. עס הכפסין צריך לישא הלל לשמים כלומר שחוזר מתקלול: **מטופל ואין לו**. יש לו טפלים ואין לו טופל להספיקם שלבו דואג עליו והוא צריך לקרות מקירות לבו עליהן: **ויש לו יגיעה**. שמתכוין יותר בתפלת הגשמים: **ופרקו נאס מפרש לקמ"ו**: **ושפל ברך**. עניו: **ומרואה לעס**. נוח לצריות ומסכימין לתפלתו: **נעימה**. צדומי קלא שמושך הלל: **ורגיל לקרוס נו'**. שיהו הפסוקים של תפלה סדורין כפיו: היינו

ורעותו שצריך לגשמים. ויביתו ריקם. שאין לו עושר. שפל ברך. עניו. ויש לו נעימה. שיודע לבסס קולו. (א) נראה דמק' א"ח מיתב ואולי צ"ל צירושלים נקראת על שם אהרנס וכו' ועי' במוס' כלל ד"ה הר.

סדר תעניות כיצד פרק שני תענית

זו.

במקום תפילין. פירוש לתת האפר במקום הפאר דלילו התפילין נקראו פאר דכתיב לשום לאצילי ציון לתת להם פאר וגו': **איכא בינייהו דנצו מבי בנישטא צבי בנישטא**. פירוש למד' משוס גלות איכא ולמד' משוס פרהסיא ליכא דהא צי כנישטא הוא כמו צנעא:

אפר. מקרה. פירוש אותו אפר הוה מדבר הנשרף מעלמות אדם כדי לזכור עקידת יצחק דאלמלא שלא היה צא אלא כדי לומר שהרי אנו לפניך כאפר כמו כן מהני עפר סתם והיינו פירוש איכא צנייהו עפר סתם:

יוצאין לבית הקברות. מכאן נוהגין בכל מקום לילך לבית הקברות צט' צלצ' שהרי ט"ו הוה תענית לצור כמו שהיו עושין מפני הגשמים:

הך שיצאה ממנו הוראה צירשא. י"מ (כ) דה ירושלם שנקרא על שם אהרנס שקראוהו הר ה' יראה (בראשית כג) (י) והעיר היה נקרא כבר שלם דכתיב (שם ט) ומלכי דק' מלך שלם ונקרא ירושלם על שם יראה ועל שם שלם לכך אין אנו נותנין יו"ד צירושלם צין למד' למ"ס על שם שלם וההר נקרא מוריה על שם מורה דכתיב (ישעיה ג) כי מא"ן תלא מורה וכתיב (דברים ג) יורו משפטין ליעקב והוא לשכת הגזית. המוריה זה סיני ונקרא מוריה על שם שממנו יא' מורא לעובדי כוכבים כמתן מורה דכתיב (תהלים ע) ארץ יראה ושקטה א' נמי ראה לומר ירושלם נקרא מוריה על שם שיש מורא לעובדי כוכבים על גדולתה ומתפחדים: **אדם שיש לו צורה**. פירוש בעל קומה כדי שיטמעו דבריו ויקצלו ממנו להמריך הלל ופרקו נאה פירוש כשעמד על פרקו אפילו כשהיה צמור היה צלצ' שם רע: מלי

יש זקן אומר זקן ואם לאו אומר חכם ואם לאו אומר אדם של צורה אמו זקן דקאמרי אף על גב דלאו חכם הוא אמר אביי הכי קאמר **י** אם יש זקן והוא חכם אומר זקן והוא חכם ואם לאו אומר חכם ואם לאו אומר אדם של צורה אחינו לא שק ותענית גורמים אלא תשובה ומעשים טובים גורמים שכן מצינו באנשי נינוה שלא נאמר בהם וירא האלהים את שקם ואת תעניתם אלא **י** וירא האלהים את מעשיהם כי שבו מדרבם הרעה **י** ויתכסו שקים האדם והבהמה מאי הוו עבדי אסרא הבהמות לחוד ואת הוולדות לחוד אמרו לפניו רבונו של עולם אם אין אתה מרחם עלינו אין אנו מרחמים על אלו **י** ויקראו אל אלהים בחוקה מאי אמור אמרו לפניו רבונו של עולם עלוב ושאינו עלוב (ב) צדיק ורשע מי נדחה מפני מי **י** וישובו איש מדרכו הרעה ומן החמסם אשר בכפיהם מאי ומן החמסם אשר בכפיהם אמר שמואל אפילו גזל מריש ובנאו בבירה מקעקע כל הבירה כולה ומחזיר מריש לבעליו אמר רב אדא בר אהבה **י** אדם שיש בידו עבירה ומתודה ואינו חוזר בה למה הוא דומה לאדם **י** שתופס שרץ בידו שאפי' טובל בכל מימות שבעולם לא עלתה לו טבילה וזקו מידו כיון שטבל בארבעים סאה מיד עלתה לו טבילה שנאמר **י** ומודה ועוזב ירוחם ואומר **י** נשא לבבינו אל כפים אל אל בשמים: עמדו בתפלה מורידין לפני התיבה זקן כו': תנו רבנן **י** עמדו בתפלה אע"פ שיש שם זקן וחכם אין מורידין לפני התיבה אלא אדם הרגיל **י** (איזהו רגיל) ר' יהודה אומר מטופל ואין לו ויש לו יגיעה בשדה וביתו ריקם ופרקו נאה ושפל ברך ומרוצה לעם ויש לו נעימה וקולו ערב ובקי לקרות בתורה ובנביאים ובכתובים ולשנות במדרש בהלכות ובאגדות ובקי בכל הברכות כולן ויהבו ביה רבנן עינייהו בר' יצחק בר אמי היינו

והוציא את הפר אל מחוץ למחנה, שידעו הכל חטאוהו של כהן גדול. נשא לבבינו אל כפים אל אל בשמים. נשחיה ונשחיה לכהן ידיו כספ' שכן ידיו נקיה כן נקיה לבינו, ואחר אל אל בשמים. שלשה דברים מבטלין רוע גוריה, תפילה צדקה תשובה, ושלשתן בפסוק אחד נאמרו, ויכנעו עמי אשר נקרא שמי עליהם ויתפללו ויבקשו פני. ויתפללו זו תפילה, ויבקשו פני זו צדקה, שגא' אני בצדק אחזה פניך, וישובו (איש מדרכו הרעה) [מדרכיהם הרעים] זו תשובה. מה כתוב מן, ואני אשמע (הקין) השמים. אמי בצדק אחזה פניך, וישובו (איש מדרכו הרעה) ויקרעו לבבכם ואל בגדיכם. אם יקרעתם לבבכם בחשובה איכם קורעים בגדיכם (גורמינן) אחינו לא שם צורה, אחינו לא שם ותענית (גורמינן) אלא תשובה ומעשים טובים גורמין, שלא נאמר באנשי נינוה אלאהי את שקם כולה ומחזיר מריש לבעליו אמר רב אדא בר אהבה **י** אדם שיש בידו עבירה ומתודה ואינו חוזר בו דומה למי שיש שרץ באהלה הוא טובל בארבעים סאה מיד עלתה לו טבילה שנאמר **י** ומודה ועוזב ירוחם ואומר **י** נשא לבבינו אל כפים אל אל בשמים: עמדו בתפלה מורידין לפני התיבה זקן כו': תנו רבנן **י** עמדו בתפלה מורידין לפני התיבה זקן ורגיל. תנו רבנן אע"פ שאמרו אם יש שם זקן חכם אין מורידין לפני התיבה יגיעה בשדה וביתו ריקם ופרקו נאה ושפל ברך ומרוצה לעם ויש לו נעימה וקולו ערב ובקי לקרות בתורה ובנביאים ובכתובים ולשנות במדרש בתלמוד בהלכות ובאגדות ובקי בכל הברכות כולן. יהיבי ביה רבנן עינייהו בר' יצחק בר אמי.

עין משפט נר מצוה

י"ד א מ"י פ"ד מהלכות תעניות הלכה א' טו"ט: א"ח סימן קמטע סעיף א: ב' ב מ"י שם הלכה יח טו"ט פ"ד ס"א: ב' ג מ"י שם הלכה ד טו"ט פ"ד ס"א: י"ד ד מ"י פ"ד מהל' משה' הלכה: י"ח ה מ"י פ"ד מהל' מעניות הלכה ג [ד] טו"ט פ"ד א"ח סימן קמטע סעיף א' וסימן נג סעיף ד:]

תורה אור השלם

- לשום לאבלי ציון לתת להם פאר תחת אפר שמן ששון תחת אכל מעשה התהלה תחת רוח ברה וקרא להם אילי הדקדק משע' ל' להקפאה:
- ויקראין ואנעוהו עמו אבני צדקה אצלצוהו ואבדדה: תהלים צא טו
- בכל צדקה לו צד ומלךא פניו דושיעם באהבתו ובחמלתו הוא גאלם וינשלם וינשאם כל ימי עולם: ישעיהו סג ט
- ותחל שלמה לבנות את בית ה' בירושלם בהר המוריה אשר נראה לרודי אביהו אשר הכין במקום דוד בגרן ארנן והיבסי: דברי הימים ב ג א
- ותרא האלהים את מעשיהם כי שבו מדרבם הרעה ויחזק האלאלים על הרעה אשר דבר לעשות להם ולא עשה: יונה ג י
- ותחבשו שקים האדם והבהמה ויקראו אל אלהים בחוקה וישבו איש מדרכו הרעה ומן החמסם אשר בכפיהם: יונה ח ג
- מבטל פשעיו לא יגליח ומודה ועוזב ירוחם: משלי כח יג
- נשא לבבנו אל כפים אל אל בשמים: איכה ג א

רבינו חננאל

והכא מתיב ליה לאפר זה בראשו, במקום תפילין, שנאמר לתת להם פאר תחת אפר. ויצאין לרחובת, כדי לשכר הצבור לבס, כלומר צעקנו בצנעא ולא [נ]ענינו נבזה עצמנו בפרסא. ויש לקיש אמר שתתשב לנו גלות, כי הגלות מכפרת עון. ולמה מוציאין את התיבה לרחובת א' ר' יהושע בן לוי לוי צנעו היה לנו [ונתבה]. נתינת אפר על גבי התיבה משום שנאמר בכל צדקה לו צד. ולמה מתכסים בשקים, לומר כי נחשבונו כבהמה. וכל אחד נותן אפר בראשו לומר הנה אנו כאפר, [וירא] אולי יזכור וזכות אפרו של יצחק. ופעמים שיוצאין לבית הקברות, כדי כלומר הרי אנו כמתים, ויש אומ' שיבקשו מתים עלינו רחמים. מאי הוה המוריה. הוה שיצא ממנו הוראה לישראל, ויש אומרינן שיצא ממנו מורא לאומות. [ירושלמי]. ונותנין אפר בראש נשיא, ר' אבהו ורבנן חד חזי חטא הנשיא הגדולה במקומה, כל ישראל נשיאים, חטא הצבור נדחית הגדולה. וחד אמר לפי שחטאו הלאה והמלמד, לפיכך יצאו ויתפסמו לו שם